

دیدگاه کاربران کتابخانه‌های عمومی به مطالعه در محیط اینترنت

(مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی)*

¹ معصومه مسلمی

² فهیمه کاظمی

³ محمد فرج پور

(صفحات 119 - 141)

چکیده:

هدف: هدف پژوهش بررسی دیدگاه کاربران کتابخانه‌ها به مطالعه در محیط اینترنت است.

روش: پژوهش از نوع توصیفی و تحلیلی و به روش پیمایشی انجام شده است. نمونه‌گیری به روش تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام شده است. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه است که بین 382 نفر از کاربران کتابخانه‌های عمومی استان آذربایجان غربی توزیع شد و داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار اس. پی. اس. تجزیه و تحلیل گردید.

یافته‌ها: بیشترین استفاده کاربران از اینترنت به منظور دریافت اطلاعات در زمینه علمی با میانگین 4/07 است. از دید کاربران بیشترین مزیت مطالعه منابع علمی در اینترنت به جای کتاب‌های متنی (چاپی)، سرعت زیاد دسترسی پذیری به اطلاعات با میانگین 4/00 است. وجود منابع اطلاعاتی بیشتر، امکان ذخیره روی رایانه، آسان دریافت کردن منابع بیشترین مزیت مطالعه منابع غیرعلمی موجود در اینترنت به جای کتاب‌های چاپی است. تأثیر مطالعه اینترنتی بر هوشیاری کاربران از نظر داشتن نگرش مثبت به خود، تسلط بر محیط و ایجاد روابط مثبت با دیگران نسبت به سایر گویه‌ها مورد بررسی بیشتر است.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش برای مدیران کتابخانه‌ها جهت برنامه‌ریزی به منظور دسترسی و استفاده بهتر کاربران از اینترنت مفید است.

کلیدواژه‌ها: مطالعه، اینترنت، کاربران، کتابخانه‌های عمومی

* تاریخ ارسال مقاله: 1395/06/02؛ تاریخ پذیرش مقاله: 1396/07/24.

Moslemi_m3@yahoo.com

1 کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی (نویسنده مسئول)

2 کاردانی کامپیوتر

farajpourma2147@gmail.com

3 دانشجوی دکترای مشاوره خانواده

مقدمه

سقراط معتقد بود که جامعه وقتی فرزاندگی و سعادت می‌یابد که خواندن کار روزانه‌اش باشد (خسروی، 1392)، ولی خواندن و مطالعه نمودن در زمان کنونی فقط محدود به منابع چاپی نیست. فن‌آوری‌های جدید اطلاعاتی تغییرات مهمی را در شیوه‌های اطلاع‌رسانی، وسایل ارتباطی و محمل‌های اطلاعاتی ایجاد کرده و باعث شده است ناشران و کارگزاران اطلاعات، از شیوه‌های نوین برای اطلاع‌رسانی و انتشار منابع اطلاعاتی خود استفاده کنند. بدین ترتیب همراه با تغییرات وسایل ارتباطی، محیط اطلاعاتی و در دسترس بودن وسایل ارزان قیمت میکروالکترونیکی؛ منابع چاپی جای خود را به تدریج به منابع الکترونیکی داد و کتاب، مجلات و دیگر منابع اطلاعاتی در شکل و قالب جدید رقمی ارائه شد. با گسترش و جهانی شدن شبکه اینترنت، این تحولات چشمگیرتر شده و وبسایت‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی به صورت پیوسته و ناپیوسته برای استفاده کنندگان در سراسر جهان مهیا گردیدند (حیاتی و انواریان، 1391). با به وجود آمدن انواع محمل‌های اطلاعاتی جدید و وجود انواع پایگاه‌های اطلاعاتی مفید در اینترنت نوع مطالعه اعضای کتابخانه‌ها نیز تغییر کرده است و اعضای کتابخانه‌ها برای مطالعه فقط از محمل‌های چاپی مانند روزنامه، کتاب و مجله چاپی استفاده نمی‌کنند، بلکه روزانه بسیاری از اعضای کتابخانه‌ها، بیشتر زمان خود را برای مطالعه در اینترنت اختصاص می‌دهند و از طریق

اینترنت می‌توانند به انواع کتاب‌های الکترونیکی و پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف دسترسی پیدا کنند. کتابخانه عمومی بدون منابع الکترونیکی و بدون خدمات اینترنتی، مانند یک کتابخانه عمومی بدون منابع اطلاعاتی چاپی است که هیچ‌یک نمی‌تواند انتظارات مراجعان را برآورده سازد یا نقش‌های اجتماعی مورد انتظار جامعه را پاسخگو باشد (مکلور، 1392). بخش اینترنت یکی از بخش‌های مهم است که باعث افزایش کاربران کتابخانه‌ها می‌شود. هدف از این پژوهش بررسی دیدگاه کاربران کتابخانه‌های عمومی به مطالعه در محیط اینترنت است. با اطلاع از دیدگاه‌های کاربران در مورد اینترنت و تأثیر استفاده از اینترنت بر روی کاربران، مسئولان کتابخانه‌های عمومی می‌توانند برای استفاده بهتر کاربران از اینترنت برنامه‌ریزی لازم را انجام دهند.

محبوب (1391) در مقاله خود با عنوان "کتابخانه‌های عمومی و سرانه مطالعه" بیان داشته است که "مطالعه (و به طبع آن سرانه مطالعه) پدیده‌ای است که مؤلفه‌های مختلف در آن اثرگذار هستند. همچنین تنها منبع مطالعه مردم، امانت از کتابخانه‌های عمومی نیست. شاهد این سخن این است که تنها 2/7 درصد از مردم ایران عضو کتابخانه‌های عمومی هستند (نهاد کتابخانه‌های عمومی 1389 ب)" بنابراین مردم برای مطالعه صرفاً به امانت کتاب اکتفا نمی‌کنند، بلکه از انواع منابع اطلاعاتی موجود در اینترنت از جمله کتاب‌های الکترونیکی، روزنامه‌ها، مجلات و سایر منابع الکترونیکی برای دسترسی به اطلاعات مورد نیاز خود استفاده می‌کنند. در زمان کنونی یکی از مؤلفه‌هایی که در سرانه مطالعه تأثیر دارد، مطالعه اینترنتی است و نمی‌توان دریافت اطلاعات و مطالعه منابع الکترونیکی را در دستیابی مردم به اطلاعات نادیده گرفت. بسیاری از مردم حتی بدون اینکه عضو کتابخانه‌های عمومی باشند برای استفاده از خدمات الکترونیکی به کتابخانه‌های عمومی رجوع می‌کنند و اطلاعات زیادی را در اینترنت مطالعه می‌کنند. کتابداران با آگاهی از انواع شیوه‌های دستیابی به اطلاعات مفید و با سواد اطلاعاتی بالایی که دارند، می‌توانند در دستیابی کاربران به اطلاعات مفید و درواقع به مطالعه مفید کاربران کمک نمایند. در زمان کنونی کتابخانه‌ها بدون اینترنت و بدون خدمات الکترونیکی نمی‌توانند زنده و پویا باشند.

کاربران با وجود انواع پایگاه‌های اطلاعاتی و انواع کتاب‌های الکترونیکی با هدف دستیابی راحت‌تر و ارزان‌تر و دستیابی به اطلاعات روزآمد به سرعت به استفاده از اینترنت برای مطالعه گرایش دارند. در ادامه چند کلیدواژه مهم پژوهش تعریف می‌شود.

مطالعه در فرهنگ معین "خواندن هر نوع متن مکتوب، نوشتاری، چاپی یا الکترونیکی است، حال مطالعه‌ی مفید، مطالعه‌ای اثرگذار است؛ یعنی تنها خواندن ملاک نیست، بلکه توانایی استفاده از اطلاعات و انتقال آن به دیگر افراد مطرح است. درواقع به اشتراک‌گذاری دانش، توانایی بهره‌گیری و استفاده از اطلاعات کسب‌شده در جهت خلق ایده‌ها و نظرات جدید، توانایی تحلیل اطلاعات، پویایی ذهنی و میل به تفکر انتقادی از دست آورده‌های مطالعه مفید است. به نظر می‌رسد در عصر حاضر چنین تعریفی از مطالعه، عینی‌تر و قابل لمس‌تر باشد؛ چراکه امروزه به مدد استفاده از رسانه‌های اجتماعی، خواننده توانایی تولید دانش و ایجاد محتوا را داشته و قادر به ارائه نظرات خود در رابطه با متن خوانده شده است" (صفوی، 1392). اینترنت شبکه‌ای متشکل از شبکه‌ها است که با استفاده از پروتکل «تی سی پی/آی پی»¹ رایانه‌ها را به یکدیگر پیوند می‌دهد. هر رایانه برای ارائه اطلاعات و یا دسترسی به اطلاعات و مشاهده‌ی آن از نرم‌افزار استفاده می‌کند. اینترنت محمل انتقال اطلاعاتی است که در فایل‌ها و اسناد موجود در یک رایانه‌ی دیگر ذخیره شده‌اند. اینترنت را می‌توان به یک تأسیسات بین‌المللی ارتباطی تشبیه کرد که به رایانه‌ها خدمات می‌دهد (قاسمی، 1389، 7). با پیشرفت فناوری و به وجود آمدن انواع مواد آموزشی و کتابخانه‌های الکترونیکی که محتوای کتاب را به راحتی در اختیار کاربران قرار می‌دهند، نیازهای کاربران تغییر یافته است و کاربران زیادی برای استفاده از اینترنت و دریافت اطلاعات از اینترنت به کتابخانه‌های عمومی رجوع می‌کنند و انتظار دارند که شیوه‌های استفاده از اینترنت و شیوه‌های استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف را یاد بگیرند و بتوانند از اینترنت استفاده مفیدی کنند. جستجوی اطلاعات خاص، دستیابی به

1 TCP/IP(Transmission Control Protocol/Internet protocol)

دانش عمومی، تفریح و سرگرمی سه هدف عمده برای خواندن آنلاین است (زنگ¹ و داک²، 2008). با در نظر گرفتن اهداف کتابخانه‌ی عمومی، کلیه اقشار جامعه می‌توانند به عضویت کتابخانه در آیند و پس از عضویت، از منابع و خدمات کتابخانه استفاده کنند (معاونت توسعه کتابخانه‌ها و کتابخوانی، اداره کل امور کتابخانه‌ها، 1391). در این پژوهش منظور از کاربران، اعضای فعال کتابخانه‌های عمومی استان آذربایجان غربی است که از خدمات کتابخانه‌های عمومی این استان استفاده می‌کنند.

خواندن و مطالعه منابع الکترونیکی امری مهم است که در پژوهش‌های گذشته وضعیت مطالعه گروه‌های مختلف اجتماعی بررسی شده است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره خواهد شد.

نتایج پژوهش معرف زاده و صادقی نسب (1388) نشان داد که دبیران نقش اینترنت را در تأمین نیازهای اطلاعاتی خود مؤثر می‌دانند و مهم‌ترین دلیل عدم استفاده از اینترنت را، نداشتن وقت کافی عنوان کرده‌اند.

پژوهش نادری، شعبانی و عابدی (1389) نشان داد که میزان مطالعه منابع الکترونیکی دانشکده فنی و مهندسی و میزان چاپ مدارک الکترونیکی دانشکده علوم بیشتر است و دانشجویان بیشتر از شیوه مروری، غیرخطی استفاده کرده و کمتر به مطالعه عمیق و انتقادی می‌پرداختند. دانشجویان دکترای بیشتر از شیوه مروری استفاده کرده و دانشجویان کارشناسی ارشد بیشتر مدارک الکترونیکی را چاپ می‌کردند.

نتایج پژوهش رداد و مسعودی (1391) نشان داده بود که کتابخانه‌های عمومی در دسترسی دانش آموزان به منابع مورد نیاز کمتر از اینترنت نقش داشت.

پژوهش برزگر، داداشی و حسینی آهنگری (1392) نشان داده بود که استفاده از اینترنت و موتورهای جستجوی عمومی به عنوان منابع الکترونیکی، با میانگین رتبه (3/02) برای تأمین نیازهای اطلاعاتی دانشجویان بیشترین اهمیت را داشت.

1 Zhang

2 Duke

نتایج پژوهش مسلمی (1395) نشان داده بود که 38 درصد خانواده‌های کاربران کتابخانه‌های عمومی در استفاده آن‌ها از اینترنت بی تفاوت و 34 درصد کنترل شده و 16/5 درصد حمایت و 11/3 درصد بازداری بود. بیشترین عوامل بازدارنده استفاده کاربران کتابخانه‌های عمومی از اینترنت اتلاف وقت (اعتیاد به سرگرمی در اینترنت)، وجود اطلاعات نادرست (کلاهبرداری) و مطالب غیراخلاقی بود. بیشترین استفاده کاربران از اینترنت برای دسترسی به منابع علمی، دانلود برنامه تخصصی (آموزشی و علمی) و مطالعه منابع کمک آموزشی بود. بیشترین استفاده کاربران از اینترنت برای دسترسی به منابع غیرعلمی، دانلود منابع دیداری و شنیداری (فیلم و...) و دریافت اخبار و اطلاعات روز بود. نتایج پژوهش ناصری و نوروزی (1395) نشان داد که استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی، خواندن دانش عمومی، حوزه تخصصی، اخبار و رویدادها و هرزه‌نگاری را در نسل جدید افزایش داده است. پاسخ‌دهندگان تمایل کمتری به خواندن محتوایی همچون کتاب‌های الکترونیکی، مجله‌های الکترونیکی و خواندن رمان و داستان از طریق اینترنت داشتند و در مقابل آن‌ها تمایل داشتند که محتوای پیام‌های الکترونیکی، مقاله‌ها و در اغلب موارد اطلاعات مربوط به شغل و تغذیه را از طریق اینترنت بخوانند. نزدیک به نیمی از پاسخ‌دهندگان (41) درصد در هنگام استفاده از اینترنت به بازی، 68 درصد به جستجو در آلبوم عکس‌ها، 75 درصد به گوش دادن موسیقی، 61 درصد به خواندن اطلاعات برخط و 67 درصد به خواندن پیام‌های الکترونیکی می‌پرداختند.

نتایج پژوهش شکیل، عقیل خان¹ و بهاتی² (2011) نشان داد که نگرش دانشجویان نسبت به اینترنت بسیار مثبت بود و آن‌ها از اینترنت عمدتاً به هدف مطالعه استفاده می‌کردند و از پایگاه داده‌های آنلاین، واژه‌نامه، دایره المعارفها و دوره‌های آنلاین استفاده می‌کردند.

نتایج پژوهش تانسکودی³ (2012) نشان داد که اکثر کاربران از وجود منابع

1 Khan, Shakeel Ahmad; Khan, Aqeel Ahmad

2 Bhatti, Ruatti

3 Thanuskodi

الکترونیکی آگاه بودند 47/78 درصد پاسخ‌دهندگان فقط خواستار دسترسی به نسخه الکترونیکی بودند، در حالی که فقط 32/78 درصد کاربران می‌خواستند تا مجلات چاپ‌شده را بخوانند اما 19/44 درصد پاسخ‌دهندگان خواستار استفاده از هر دو نسخه الکترونیکی و چاپی بودند. اکثریت پاسخ‌دهندگان 76/66 درصد از منابع الکترونیکی برای نوشتن مقاله استفاده کرده بودند. استفاده از منابع الکترونیکی تأثیر زیادی بر کاربران کتابخانه مرکزی دانشگاه آنامالیا در تحقیق و توسعه آثار آن‌ها داشت. از این مطالعه روشن شده بود که نسل جوان منابع الکترونیکی را پذیرفته بودند، اما حجم استفاده مکرر از منابع الکترونیکی بین کاربران در سطح مطلوبی بود. بسیاری از پاسخ‌دهندگان از پایان‌نامه‌ها/مقالات آنلاین، چکیده‌ها/نمایه‌ها، اوپک، پایگاه‌های اطلاعاتی آنلاین را که بسیار برای مطالعه و پژوهش آن‌ها مرتبط بودند، آگاهی نداشتند و استفاده نکرده بودند.

یافته‌های پژوهش کیوما¹ (2015) نشان داد که دانشجویان برای رفع نیاز اطلاعاتی خود از هر دو کتابخانه و اینترنت استفاده کرده‌اند و استفاده از اینترنت بیش از کتابخانه بود. در مورد منابع اطلاعاتی 10/9 درصد پاسخ‌دهندگان تنها از اینترنت و 6/7 درصد تنها از کتابخانه و 72/1 درصد از هر دو کتابخانه و اینترنت استفاده کرده بودند. به‌طور کلی کتابخانه‌ها و اینترنت دو منبع اصلی برای به دست آوردن اطلاعات توسط دانشجویان مقطع کارشناسی بودند. 60 درصد پاسخ‌دهندگان تأیید کردند که آن‌ها همیشه اطلاعات مورد نیاز خودشان را از جستجو در اینترنت دریافت نکردند و تنها 40 درصد پاسخ‌دهندگان همیشه اطلاعات مورد نیاز خود را از جستجو در اینترنت به دست آوردند. اینترنت بر اساس دیدگاه اکثریت 87/3 درصد پاسخ‌دهندگان خیلی مفید و 12/7 درصد مفید بود. 78/2 درصد پاسخ‌دهندگان بر این باور بودند که اینترنت برای کارهای دانشگاهی آن‌ها خیلی مفید بود.

پژوهش‌های پیشین از جمله پژوهش معرف زاده و صادقی نسب (1388)، شکیل، عقیل خان و بهاتی (2011)، کیوما (2015) نشان دادند که مردم نقش اینترنت را در تأمین نیازهای اطلاعاتی خود مؤثر دانستند و به استفاده از محیط‌های اینترنتی تمایل بیشتری داشتند. مردم در

1 kumah

زمان کنونی از اینترنت عمدتاً به هدف مطالعه استفاده می‌کنند. طبق پژوهش ایرج رداد و مسعودی، کتابخانه‌های عمومی در دسترسی دانش آموزان به منابع مورد نیاز کمتر از اینترنت نقش داشتند، بنابراین ارائه خدمات اینترنتی در زمان کنونی برای رفع نیاز اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌ها ضروری است. نتایج پژوهش تانسکودی (2012) نشان داد بسیاری از پاسخ‌دهندگان از پایان‌نامه‌ها/مقالات آنلاین، چکیده‌ها/نمایه‌ها، اوپک، پایگاه‌های اطلاعاتی آنلاین را که بسیار برای مطالعه و پژوهش آن‌ها مرتبط بودند، آگاهی نداشتند و استفاده نکرده بودند. باید دانست که استفاده از اینترنت برای دریافت اطلاعات با توجه به حجم انبوه اطلاعات موجود در اینترنت زمانی مؤثر خواهد بود که کاربران بتوانند اطلاعات مفید را در کمترین زمان دریافت کنند، بنابراین در زمان کنونی کتابداران به عنوان راهنمایان و مشاوران می‌توانند کاربران کتابخانه‌ها را به استفاده از خدمات مفید در اینترنت راهنمایی نمایند. باید در نظر گرفت که در اکثر کتابخانه‌های عمومی بخش اینترنت و خدمات الکترونیکی یکی از خدماتی است که بسیار مورد استقبال اعضا است. بررسی دیدگاه کاربران کتابخانه‌های عمومی نسبت به استفاده اینترنت باعث می‌شود که مسئولان کتابخانه‌های عمومی با توجه به دیدگاه کاربران برای استفاده بهتر آن‌ها از اینترنت برنامه‌ریزی‌های لازم را انجام دهند.

سوالات پژوهش

1. کاربران کتابخانه‌های عمومی از اینترنت به منظور دریافت اطلاعات در چه زمینه‌هایی استفاده می‌کنند؟
2. مزیت‌های مطالعه منابع علمی و غیرعلمی در اینترنت به جای کتاب‌های متنی (چاپی) از دید کاربران کتابخانه‌های عمومی چه هست؟
3. مطالعه اینترنتی چه تأثیری بر هوشیاری کاربران کتابخانه‌های عمومی دارد؟

روش‌شناسی

روش پژوهش حاضر، پیمایشی از نوع توصیفی و تحلیلی است. جامعه آماری

پژوهش شامل تعداد کل اعضای فعال کتابخانه‌های عمومی استان آذربایجان غربی است. نمونه‌گیری به روش تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام شده است. در کل از بین 67 واحد کتابخانه و 17 شهر مورد بهره‌برداری 5 واحد کتابخانه از 4 شهر به صورت تصادفی انتخاب گردید. از هر واحد به طور مساوی 77 آزمودنی به صورت تصادفی از بین مراجعین انتخاب شد. برای انتخاب نمونه کتابخانه‌هایی انتخاب شد که درجه بهتر و تعداد اعضای بیشتری داشتند. در جدول 1 جامعه آماری و حجم نمونه مشاهده می‌شود.

جدول 1. جامعه آماری و نمونه‌های انتخابی

تعداد کتابخانه	67
تعداد کل اعضا	59514
تعداد زن	27701 (47 درصد جامعه آماری)
تعداد مرد	31813 (53 درصد جامعه آماری)
تعداد نمونه بر اساس فرمول	382 نفر
کتابخانه‌های انتخابی	کتابخانه مرکزی ارومیه، شهید باهنر ارومیه، کتابخانه مرکزی بوکان، شیخ شلتوت مهاباد، شهید بهشتی سلماس

ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه است. روایی محتوایی پرسشنامه به روش توافق بین متخصصین تعیین گردیده است. با توجه به اینکه پرسشنامه محقق ساخته بود، برای بررسی روایی پرسشنامه از آزمون تحلیل عامل تأییدی استفاده شد و با توجه به نتایج آزمون کیزر مایر و بارتلت در تحلیل عامل تأییدی میزان سطح معنی‌داری به دست آمده برای روایی آزمون 0/000 است و این مقدار کمتر از 0/05 است، همچنین مقدار عامل تأییدی 0/869 است که بالاتر از 0/70 است لذا سازه‌ها دارای روایی بالایی هستند؛ بنابراین پرسشنامه دارای روایی مناسبی است.

برای بررسی پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. در این پژوهش آزمون بر روی 50 نفر به صورت تصادفی اجرا و از طریق نرم‌افزار SPSS مقدار آلفا به

دست آمد. ضریب آلفای 50 نمونه مقدماتی 0/927 و ضریب آلفای در نمونه نهایی (کل پرسشنامه) 0/942 بود که قابل قبول تشخیص داده شد.

برای بررسی نرمال بودن از آزمون کلموگروف - اسمیرنف استفاده شد که نتایج آزمون نشان داد که زمینه‌های دریافت اطلاعات از اینترنت با مقدار $z=1/236$ ، مزیت‌های مطالعه منابع علمی در اینترنت به جای کتاب‌های متنی (چاپی) با مقدار $z=1/385$ ، مزیت‌های مطالعه منابع غیرعلمی در اینترنت به جای کتاب‌های متنی (چاپی) با مقدار $z=1/329$ ، تأثیر مطالعه اینترنتی بر هوشیاری کاربران با مقدار $z=1/845$ است. مفروضات به کارگیری آزمون t یک نمونه‌ای در مورد همه شاخص‌های دیدگاه کاربران به مطالعه در اینترنت مورد تأیید است زیرا مقدار z به دست آمده برای شاخص‌ها بین $1/96$ و $-1/96$ قرار دارد. به عبارت دیگر، شکل توزیع متغیرهای مورد مطالعه از توزیع نرمال تبعیت می‌کند که در نتیجه آزمون تی قابل اجرا می‌باشد.

یافته‌ها

یافته‌های جمعیت شناختی: از بین 382 نفر پاسخگو 49 درصد زن و 51 درصد مرد هستند، در نتیجه نسبت مرد بیشتر از زن است. طبق بررسی حاصله پیرامون گروه‌های سنی 76 درصد پاسخ‌دهندگان در گروه سنی 14 تا 25 سال، 18 درصد در گروه 25 تا 35 سال و 6 درصد در گروه 35 سال و بیشتر قرار دارند. حداقل سن 14 سال بوده و بیشترین فراوانی متعلق به 14 تا 25 سال است. طبق بررسی حاصله پیرامون مقطع تحصیلی پاسخ‌دهندگان 19 درصد پاسخ‌دهندگان زیر دیپلم، 38 درصد دیپلم، 4 درصد کاردانی، 28 درصد کارشناسی و 9 درصد کارشناسی ارشد و 2 درصد دکترا هستند.

یافته‌های پژوهش:

با توجه به نرمال بودن متغیرهای تحت بررسی جهت مشخص شدن پاسخ‌های سؤالات از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده گردید. در آزمون تی تک نمونه‌ای، سطح معناداری

به دست آمده برای گویه‌ها در صورتی که کمتر از 0/05 باشد، یعنی جواب به دست آمده، مورد تأیید است.

در ارتباط با سؤال اول پژوهش (کاربران کتابخانه‌های عمومی از اینترنت به منظور دریافت اطلاعات در چه زمینه‌هایی استفاده می‌کنند؟) از طریق آمار توصیفی و روش تی تک نمونه‌ای استفاده شد.

جدول 2. نتایج آزمون تی استیودنت برای اطلاع از زمینه‌های دریافت اطلاعات از اینترنت توسط کاربران

گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار تی	سطح معناداری
علمی	4/07	1/054	381	19/775	0/000
سیاسی	2/43	1/382	381	-8/034	0/000
خبری	3/18	1/330	381	2/616	0/000
اقتصادی	2/53	1/285	381	-7/167	0/009
فرهنگی	3/30	1/302	381	4/479	0/000
تفریحی و سرگرمی	3/68	1/320	381	10/043	0/000

با توجه به نتایج جدول 2 میانگین پاسخ‌های داده‌شده کاربران به گویه‌های علمی، خبری، فرهنگی، تفریحی و سرگرمی، بالاتر از میانگین معیار 3 است و این نشان می‌دهد که کاربران کتابخانه‌های عمومی در مورد گویه‌های ذکر شده بیشتر از متوسط اطلاعات دریافت می‌کنند. کاربران کتابخانه‌های عمومی از اینترنت تنها در زمینه‌های سیاسی و اقتصادی کمتر از متوسط اطلاعات دریافت می‌کنند. نتایج 5 گویه در 95 درصد فاصله اطمینان با سطح معناداری 0/000 و نتیجه گویه اقتصادی با سطح معناداری 0/009 که کمتر از 0/05 است، تأیید می‌شود.

برای پاسخ به سؤال دوم پژوهش (مزیت‌های مطالعه منابع علمی و غیرعلمی در اینترنت به جای کتاب‌های متنی (چاپی) از دید کاربران کتابخانه‌های عمومی چه هست؟) از آمار توصیفی و روش تی تک نمونه‌ای استفاده شد.

جدول 3. نتایج آزمون تی جهت بررسی مزیت‌های مطالعه منابع علمی و غیرعلمی در اینترنت به جای کتاب‌های چاپی

مقداری سطح	مقدار تی	نوع آزمون	تفاوت معنی	نتیجه	گویه‌ها	
0/147	1/455	381	1/266	3/09	عضویت گیری	علمی
0/000	8/671	381	1/216	3/54	علاقه به فناوری‌های جدید اطلاعاتی	
0/000	7/166	381	1/228	3/45	جستجویی در متن متون الکترونیکی	
0/000	12/929	381	1/163	3/77	دستیابی به اطلاعات روزآمد	
0/720	0/359	381	1/283	3/02	تمرکز حین مطالعه	
0/000	16/998	381	1/108	3/96	آسان دریافت کردن منابع (صرفه‌جویی در وقت)	
0/000	17/893	381	1/095	4/00	سرعت زیاد دسترسی پذیری به اطلاعات	
0/000	16/430	381	1/137	3/96	ذخیره در فضای کم	
0/000	10/728	381	1/183	3/65	کنترل بیشتر وقت یا مدیریت بهینه	
0/000	15/887	381	1/179	3/96	وجود منابع اطلاعاتی بیشتر در اینترنت	
0/000	13/186	381	1/145	3/77	تنوع روش‌های بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی	
0/000	13/314	381	1/153	3/79	تنوع انتخاب‌های اطلاعاتی موجود	
0/000	11/215	381	1/113	3/64	تنوع قالب‌های اطلاعات	
0/000	10/040	381	1/198	3/62	حذف محدودیت مکانی	
0/004	-2/886	381	1/259	2/81	هزینه بالا	
0/000	12/351	381	1/243	3/79	سرعت زیاد دستیابی	غیرعلمی
0/000	14/895	381	1/120	3/85	روزآمد بودن منابع اطلاعاتی	
0/000	16/504	381	1/128	3/95	وجود منابع اطلاعاتی بیشتر در اینترنت	
0/000	16/178	381	1/104	3/91	آسان دریافت کردن منابع (صرفه‌جویی در وقت)	
0/000	8/145	381	1/244	3/52	هزینه کم	
0/000	16/697	381	1/097	3/94	امکان ذخیره بر روی رایانه	
0/000	14/639	381	1/125	3/84	ذخیره در فضای کم	
0/000	12/271	381	1/151	3/72	کنترل بیشتر وقت	
0/000	2/265	381	1/265	3/15	بدون عضوگیری	

با توجه به نتایج جدول (3) میانگین پاسخ‌های داده‌شده کاربران به تمام گویه‌های مزیت‌های مطالعه منابع علمی (به جزء هزینه بالا)، بالاتر از میانگین معیار 3 است و این نشان می‌دهد که از دید کاربران مزیت‌های مطالعه منابع علمی در اینترنت به جای کتاب‌های متنی (چاپی) بر اساس مؤلفه‌های ذکر شده بالاتر از متوسط است. سرعت زیاد دسترسی پذیری به اطلاعات، ذخیره در فضای کم، وجود منابع اطلاعاتی بیشتر در اینترنت، بیشترین مزیت مطالعه منابع اینترنتی است. با توجه به اینکه میانگین پاسخ‌های داده‌شده به گویه‌ی هزینه بالا با مقدار $2/81$ کمتر از $0/05$ است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که از دید کاربران هزینه بالا کمترین مزیت مطالعه منابع علمی است. در مورد مزیت‌های مطالعه منابع غیرعلمی از دید کاربران وجود منابع اطلاعاتی بیشتر، امکان ذخیره روی رایانه، آسان دریافت کردن منابع نسبت به گویه‌های دیگر بیشترین مزیت مطالعه منابع غیرعلمی در اینترنت هستند. در مورد نتایج بررسی مزیت‌های مطالعه منابع علمی، نتایج 12 گویه در 95 درصد فاصله اطمینان با سطح معناداری $0/000$ و نتیجه گویه هزینه بالا با سطح معناداری $0/004$ که کمتر از $0/05$ است، تأیید می‌شود و تنها نتیجه گویه‌های عضویت گیری با سطح معناداری $0/147$ ، تمرکز حین مطالعه با سطح معناداری $0/720$ که بیشتر از $0/05$ هستند، تأیید نمی‌شود. در مورد نتایج بررسی مزیت‌های مطالعه منابع غیرعلمی نتایج تمام گویه‌ها با سطح معناداری $0/000$ که کمتر از $0/05$ است، تأیید می‌شود.

برای پاسخ به سؤال سوم پژوهش (مطالعه اینترنتی چه تأثیری بر هوشیاری کاربران کتابخانه‌های عمومی دارد؟) از آمار توصیفی و روش تی تک نمونه‌ای استفاده شد.

جدول 4. نتایج آزمون تی استیودنت بررسی تأثیر مطالعه اینترنتی بر هوشیاری کاربران کتابخانه‌های عمومی

گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار تی	سطح معناداری
اضطراب	2/29	1/068	381	-13/034	0/000
عدم اعتماد به نفس	2/22	1/105	381	-13/848	0/000
بالا بردن اعتماد به نفس	3/27	1/190	381	4/471	0/000
خودمختاری	3/08	1/182	381	1/342	0/181
ایجاد روابط مثبت با دیگران	3/45	1/230	381	7/154	0/000
ایجاد هدفمندی بیشتر در زندگی	3/37	1/250	381	5/813	0/000
داشتن نگرش مثبت به خود	3/47	1/181	381	7/757	0/000
تسلط بر محیط	3/46	1/187	381	7/628	0/000

بر اساس نتایج جدول 4 میانگین پاسخ‌های داده‌شده کاربران به گویه‌ها، بالا بردن اعتماد به نفس، خودمختاری، ایجاد روابط مثبت با دیگران، ایجاد هدفمندی بیشتر در زندگی، داشتن نگرش مثبت به خود، تسلط بر محیط بالاتر از میانگین معیار 3 است و نتایج نشان می‌دهد که از دید کاربران تأثیر اینترنت بر هوشیاری کاربران در گویه‌های ذکر شده بیشتر از متوسط است. نتایج گویه‌های اضطراب و عدم اعتماد به نفس به ترتیب با میانگین 2/29 و 2/22 کمتر از میانگین معیار 3 است. نتایج 7 گویه در 95 درصد فاصله اطمینان با سطح معناداری 0/000 که کمتر از 0/05 است، تأیید می‌شود و تنها نتیجه گویه‌ی خودمختاری با سطح معناداری 0/181 که بیشتر از 0/05 هستند، تأیید نمی‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه مردم زیادی برای مطالعه و کسب اطلاعات به‌روز و مفید از اینترنت استفاده می‌کنند و نتایج پژوهش ایرج رداد و میترا مسعودی (1391) نشان داده بود که کتابخانه‌های عمومی در دسترسی دانش‌آموزان به منابع مورد نیاز کمتر از اینترنت نقش داشتند. در زمان کنونی کتابخانه‌ها برای اینکه زنده و پویا باشند، خدمات الکترونیکی زیادی را به کاربران ارائه می‌کنند و تنها به منابع چاپی اکتفا نمی‌کنند. با اینکه کتابخانه‌های عمومی در افزایش میزان مطالعه و دسترسی مردم به کتاب‌های (چاپی) مورد نیاز نقش بسزایی دارند. کاربران زیادی برای استفاده از خدمات بخش اینترنت به منظور دریافت اطلاعات در زمینه‌های گوناگون عضو کتابخانه‌های عمومی می‌شوند. ارائه خدمات اینترنتی زمانی مفید خواهد بود که کاربران بتوانند با استفاده از این خدمات در کمترین زمان به مفیدترین منابع دسترسی یابند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که کاربران کتابخانه‌های عمومی از اینترنت به منظور دریافت اطلاعات در زمینه‌های علمی، خبری، فرهنگی، تفریحی و سرگرمی بیشتر از متوسط استفاده می‌کنند. بیشترین استفاده کاربران از اینترنت در زمینه علمی است. نتایج پژوهش ناصری و نوروزی (1395) نیز نشان داده بود که استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی، خواندن دانش عمومی، حوزه تخصصی، اخبار و رویدادها و هرزه‌نگاری را در نسل

جدید افزایش داده است دسترسی و استفاده آسان از اینترنت باعث شده تا کاربران زیادی برای خواندن و مطالعه منابع مختلف از سایت‌های علمی و غیرعلمی موجود در اینترنت استفاده کنند. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که از دید خود کاربران سرعت زیاد دسترسی‌پذیری به اطلاعات، ذخیره در فضای کم، وجود منابع اطلاعاتی بیشتر، بیشترین مزیت‌های مطالعه منابع علمی و وجود منابع اطلاعاتی بیشتر در اینترنت، امکان ذخیره روی رایانه، آسان دریافت کردن بیشترین مزیت‌های مطالعه منابع غیرعلمی موجود در اینترنت به جای کتاب‌های چاپی می‌باشند. مزیت‌های استفاده از اینترنت باعث شده است تا بیشتر مراجعان کتابخانه‌ها برای دریافت اطلاعات مورد نیاز خود به مطالعه در اینترنت گرایش زیادی بیشتری داشته باشند. نتایج پژوهش‌های معرف زاده و صادقی نسب (1388)، برزگر، داداشی و حسینی آهنگری (1392)، شکیل، عقیل خان و بهاتی (2011)، کیوما (2015) نشان داده بودند که مردم اینترنت و منابع الکترونیکی را برای تأمین نیازهای اطلاعاتی خود مؤثر دانسته و به استفاده از محیط‌های اینترنتی تمایل بیشتری داشتند. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که از دید کاربران مطالعه اینترنتی بیش از متوسط باعث بالا بردن اعتماد به نفس، خودمختاری، ایجاد روابط مثبت با دیگران، ایجاد هدفمندی بیشتر در زندگی، داشتن نگرش مثبت به خود، تسلط بر محیط می‌شود. اگرچه استفاده از اینترنت مزیت‌های زیادی دارد و استفاده درست از اینترنت و به کارگیری آن در زمینه‌های کاری و زندگی فرد نقش به سزایی را ایفا می‌کند، به همان اندازه نیز استفاده نادرست آن عاملی برای مخرب شدن در مسائل کاری و زندگانی فرد می‌گردد. عدم استفاده درست از اینترنت باعث دور شدن از هدف‌های علمی و غیرعلمی می‌شود. نتایج پژوهش مسلمی (1395) نشان داده بود که اتلاف وقت (اعتیاد به سرگرمی در اینترنت)، وجود اطلاعات نادرست (کلاهبرداری)، مطالب غیراخلاقی بیشترین عامل بازدارنده کاربران از استفاده از اینترنت می‌باشند. کاربران کتابخانه‌ها با وجود انواع سایت‌ها و انواع پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف موجود در اینترنت برای استفاده صحیح از اینترنت و دریافت اطلاعات در زمینه‌های مختلف نیاز به آموزش و راهنمایی کتابداران دارند و کتابداران برای ارائه

خدمات بهتر و برای اینکه در عصر فناوری اطلاعات بتوانند کاربران را بهتر راهنمایی نمایند، باید سواد اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی خود در زمینه‌های منابع الکترونیکی و اینترنتی را ارتقاء دهند و با تشکیل کلاس‌های آموزشی مختلف نحوه استفاده صحیح از اینترنت را به کاربران آموزش دهند و با سواد اطلاعاتی بالایی که دارند برای دسترسی کاربران به اطلاعات مفید و به‌روز کمک کنند. باید دانست که هرچه ارائه خدمات و راهنمایی کارکنان بهتر باشد انگیزه کاربران کتابخانه‌ها برای رجوع به کتابخانه‌ها و استفاده از خدمات الکترونیکی و اینترنتی بیشتر خواهد شد. نتایج پژوهش مسلمی (1393) نشان داده بود که کاربران به اندازه کافی از خدمات بخش اینترنت رضایت نداشتند. با توجه به اهمیت بخش اینترنت در کتابخانه‌ها وجود امکانات استاندارد از جمله میز، صندلی و سایر تجهیزات، برای استفاده راحت کاربران برای دستیابی به انواع منابع اطلاعاتی الکترونیکی مختلف ضروری است. مسئولان کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با توجه به دیدگاه کاربران برای استفاده بهتر آن‌ها از اینترنت برنامه‌ریزی‌های لازم را انجام دهند، برای نمونه با توجه به استفاده بیشتر مردم از اینترنت کتابخانه برای دریافت اطلاعات در زمینه‌های علمی، مسئولان می‌توانند دوره‌های آموزشی معرفی پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی و عمومی برای اقشار مختلف جامعه برگزار نمایند و علاوه بر دوره‌های آموزشی راهنمایی از نحوه استفاده و معرفی پایگاه‌های اطلاعاتی را در هیئت‌رئیس‌ها و وبلاگ‌های کتابخانه درج نمایند. ایجاد نمایشگاه‌هایی از کتابهایی در مورد اینترنت در کتابخانه‌ها می‌تواند به کاربران برای دستیابی به منابع برای استفاده بهتر از اینترنت کمک نماید. کتابداران می‌توانند با برگزاری مسابقات بین کاربران برای تلاش آن‌ها به منظور شناخت بیشتر محیط‌های اینترنتی برای معرفی بهترین سایت‌های علمی و غیرعلمی کمک کنند. با وجود انواع سایت‌های تخصصی و انواع محیط‌های مختلف اطلاعاتی در اینترنت، کتابداران نیز باید برای شناخت بیشتر محیط‌های اینترنتی تلاش نمایند تا بتوانند راهنمایان و مشاوران بهتری برای مراجعان کتابخانه‌ها باشند.

منابع

- برزگر، س؛ داداشی، ب؛ حسینی آهنگری، س. (1392). نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم شهر و نقش کتابخانه در تأمین آن نیازها. فصلنامه نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی، سال دوم، 3(7).
- حیاتی، ز؛ انواریان، س. (1391). بررسی محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی از دیدگاه کتابداران کتابخانه‌های عمومی کشور. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، 19(2)، 201-212.
- خسروی، ف. (1392). آسیب‌شناسی مطالعه در کشورهای جنوب. ماهنامه علمی تخصصی صدای جمهوری اسلامی ایران، 11(69).
- رداد، ا؛ مسعودی، م. (1392). بررسی وضعیت عادات مطالعه آزاد دانش آموزان دوره متوسطه شهر مشهد و عوامل مؤثر بر آن. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، 19(3)، 387-407.
- صفوی، ز. (1392). شبکه کتابخوانان حرفه‌ای گامی به سوی ارتقای نهضت مطالعه مفید. علوم اجتماعی، بهمن، 71.
- قاسمی، ع. (1389). اطلاع‌یابی در اینترنت (مجموعه سواد اطلاعاتی پایه برای دانشجویان). (با همکاری پروانه قاسمی، نصرت جوامع). تهران: کتابدار.
- محبوب، س. (1391). کتابخانه‌های عمومی و سرانه مطالعه. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، 18(1)، 117-133.
- مسلمی، م. (1393). مطالعه میزان رضایتمندی کاربران از خدمات الکترونیکی و سنتی کتابخانه‌های عمومی استان آذربایجان غربی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور مشهد.
- مسلمی، م. (1395). بررسی وضعیت مطالعه منابع علمی و غیرعلمی در اینترنت بین کاربران کتابخانه‌های عمومی (مورد مطالعه کتابخانه‌های عمومی استان آذربایجان غربی)، نشست‌های هم‌اندیشی و مقاله‌های نخستین کنگره سالانه متخصصان علوم اطلاعات. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران؛ انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران؛ نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور.
- معاونت توسعه کتابخانه‌ها و کتابخوانی، ا. (1391). مجموعه دستورالعمل‌های اداره‌ی کتابخانه‌های عمومی، تهران: موسسه انتشارات کتاب نشر و نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور.
- معرف زاده، ع؛ صادقی نسب، ا. (1388). بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی دبیران مقطع متوسطه در دبیرستان‌های شهرستان اندیمشک. مجله مطالعات ایرانی کتابداری و اطلاع‌رسانی، شماره 86.
- مک‌لور، ج؛ جاگر، پ. (1392). سنجش و ارتقاء خدمات اینترنتی در کتابخانه‌های عمومی (ترجمه مریم آذرگون، مهناز جعفری؛ ویراسته حسین مختاری معمار). تهران: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر.
- نادری، ف؛ شعبانی، ا؛ عابدی، م. (1389). بررسی رفتار مطالعه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان در محیط دیجیتال بر اساس عوامل دموگرافیک. نشریه تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، 44(51)، 51-72.
- ناصری، ز؛ نوروزی، ع. (1395). تأثیر محیط دیجیتال بر عادت و روش‌های خواندن جوانان. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، 22(2)، 213-227.
- Khan, S; Khan, A; Bhatti, R. (2011). Internet access, use and gratification among university students: a case Study of the Islamia university of Bahawalpur, Pakistan. Chinese librarianship: an international Electronic Journal, 31.

- Kumah, C. (2015). A comparative study of use of the library and the internet as sources of information by graduate students in the university of Ghana. Library Philosophy and practice(e- journal). Paper1298.
- Thanuskodi, S.(2012). Use of E-resources by the students and researchers of faculty of arts, annamalai university. International journal of library science, 1(1):1-7.
- Zhang, S; Duke, N. (2008). Strategies for internet reading whit different reading purposes: A descriptive study of twelve good internet readers. Journal of literacy research, 40, 128-162.

DOI: 10.22091/stim.2017.1258.1089

استناد به این مقاله:

مسلمی، معصومه؛ کاظمی، فهیمه و فرج پور، محمد (1396). دیدگاه کاربران کتابخانه عمومی به مطالعه در محیط اینترنت. علوم و فنون مدیریت اطلاعات، 3(1)، 123-142